

Konrad Kędzierski
Uniwersytet Rzeszowski

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ A ROZWÓJ OBSZAROWY MIAST W POLSCE – ZAGADNIENIA SPOŁECZNO-PRAWNE (NA PRZYKŁADZIE MIASTA RZESZOWA)

1. WSTĘP

Zrównoważony rozwój to doktryna, która zakłada jakość życia na poziomie, na jaki pozwala obecny rozwój cywilizacyjny. Zrównoważony rozwój powinien zaspokajać podstawowe potrzeby wszystkich ludzi bez jakiegokolwiek zagrożenia możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń. Społeczeństwo zamieszkujące Ziemię ma moralny obowiązek przekazać ją następnym pokoleniom w stanie jak najmniej zmienionym. Istotą zrównoważonego rozwoju jest zachowanie harmonii między ładem społecznym, gospodarczym, ekonomicznym, środowiskowym czy infrastrukturalnym w taki sposób, by społeczność zamieszkująca dany obszar funkcjonowała w jak najlepszych warunkach bytowych.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest podejściem przeciwstawnym do wąsko rozumianego pojęcia rozwoju gospodarczego. Ważnym aspektem tej myśli jest poprawa jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń przy minimalnej ingerencji w środowisko naturalne. Istotne jest również zachowanie odpowiednich proporcji w gospodarowaniu kapitałem społecznym, środowiskowym i ekonomicznym.

Celem artykułu jest ukazanie zależności pomiędzy zrównoważonym rozwojem a rozwojem obszarowym miast. Autor w sposób syntetyczny dokonuje analizy zagadnień społeczno-prawnych i udowadnia, że rozwój obszarowy miast na przykładzie miasta Rzeszowa jest ważnym aspektem koncepcji zrównoważonego rozwoju. Intensyfikacja działań władz miasta w kierunku poszerzenia granic Rzeszowa jest istotnym elementem, który pozwoli prowadzić politykę zrównoważonego rozwoju.

2. ZAGADNIENIA SPOŁECZNO-PRAWNE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Różnorodność sposobu definiowania i interpretowania pojęcia „zrównoważony rozwój” pociąga za sobą konieczność uzyskania orientacji w bogatej literaturze poświęconej tematyce oraz przyjęcia uzasadnionej opcji rozpoznawania postawionego problemu¹. Idea zrównoważonego rozwoju pojawiła się jako próba udzielenia odpowiedzi na zagrożenia, które w latach 60. XX w. widziano w wysokim wzroście demograficznym, narastającym zniszczeniu środowiska naturalnego, a co za tym idzie, szybkim zużyciu zasobów naturalnych. Efektem tych działań był wzrost niezadowolenia w niezaspokajaniu podstawowych potrzeb coraz większych grup ludzi oraz głębokiej destabilizacji systemów społecznych, ekonomicznych i przyrodniczych. Problemy te stały się przedmiotem dyskusji prowadzonych z udziałem instytucji międzynarodowych, w tym również Organizacji Narodów Zjednoczonych². Pojęcie „zrównoważony rozwój” zostało użyte pod koniec lat 60. ubiegłego wieku przez B. Ward³ dla wyrażenia poglądu, że rozwój społeczno-ekonomiczny i ochrona środowiska muszą być prowadzone łącznie⁴.

Jak słusznie zauważa G. Zabłocki, głównym celem rozwoju zrównoważonego jest wyodrębnienie trzech dziedzin tego rozwoju, tj. rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska oraz rozwoju społecznego⁵.

Pojęcie „rozwój zrównoważony” jest terminem nieostrym. Literatura przedmiotu podaje różne jego definicje. Był definiowany w preambule do Deklaracji Praw do Rozwoju przyjętej w 1986 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych jako „ekonomiczny, społeczny, kulturowy i polityczny proces, którego celem jest stała poprawa dobrobytu całego społeczeństwa i wszystkich jednostek, umożliwiona poprzez ich aktywny, wolny i istotny udział w tym procesie i sprawiedliwą dystrybucję osiągniętych korzyści”⁶. Inna z definicji zakłada, że zrównoważony rozwój Ziemi to rozwój, który zaspokaja podstawowe potrzeby wszystkich ludzi oraz zachowuje, chroni i przywraca zdrowie i integralność ekosystemu Ziemi, bez zagrożenia możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych

¹ G. Zabłocki, *Rozwój zrównoważony – idee, efekty, kontrowersje*, Toruń 2002, s. 9.

² *Ibidem*, s. 13.

³ Barbara Ward, wybitna ekonomistka, dziennikarka i doradca polityczny, była jednym z pierwszych zwolenników zrównoważonego rozwoju. Znany mówca – wykłady B. Ward wpłynęły na odbiorców na całym świecie. W 1972 r. brała udział w konferencji ONZ w Sztokholmie dotyczącej „środowiska człowieka” (Szczyt Ziemi), była uważana za współtwórcę i „matkę” koncepcji zrównoważonego rozwoju (informacja za: <https://www.iied.org/barbara-ward-lectures>, dostęp: 1.02.2019 r.).

⁴ G. Zabłocki, *Rozwój zrównoważony...*, s. 7.

⁵ *Ibidem*, s. 8 i n.

⁶ Por. D. Defrise, *Le Développement*, Bruxelles 1998.

pokoleń i bez przekraczania długookresowych granic pojemności ekosystemu Ziemi⁷. Zrównoważony rozwój to proces przemian, który zapewnia zaspokajanie potrzeb obecnego pokolenia bez umniejszania szans rozwojowych przyszłych generacji, m.in. dzięki zintegrowanym działaniom w zakresie rozwoju gospodarczego, społecznego oraz w zakresie środowiska. Takie rozumienie zagadnienia zrównoważonego rozwoju zostało popularyzowane dzięki raportowi Światowej Komisji G. H. Brundtlanda do spraw Środowiska i Rozwoju pt. „Nasza wspólna przyszłość” (ang. *Our Common Future*)⁸. Kolejnym ważnym krokiem w rozwoju idei zrównoważonego rozwoju był Szczyt Ziemi w 1992 r., w efekcie którego wypracowano dokument Agenda 21⁹. Ważnym krokiem w kierunku zrównoważonego rozwoju była następnie Deklaracja Milenijna Narodów Zjednoczonych, w której zostały określone Milenijne Cele Rozwoju (ang. *Millenium Development Goals*)¹⁰. Postanowienia szczytu z 1992 r. zostały odnowione w 2002 r. w Johannesburgu, później na szczycie w Rio de Janeiro w 2012 r., nazywanym Rio+20 – „Przyszłość jakiej chcemy” (deklaracja *The Future We Want*)¹¹. Trzy lata później w 2015 r. Milenijne Cele Rozwoju zostały zastąpione przez Cele Zrównoważonego Rozwoju (ang. *Sustainable Development Goals*) zawarte w Agendzie Rozwojowej 2030 (ang. *Transforming Our World*)¹².

Zrównoważony rozwój jest przedmiotem stosunkowo szerokiego zainteresowania różnych dyscyplin wiedzy. Stad też można wskazać na:

- zrównoważony rozwój w ekologii (ekorozwój),
- zrównoważony rozwój w leśnictwie,
- zrównoważony rozwój w środowisku naturalnym,
- zrównoważony rozwój w transporcie,
- zrównoważony rozwój wsi,
- zrównoważony rozwój w samorządzie lokalnym.

W Polsce zasada zrównoważonego rozwoju ma rangę konstytucyjną zapisaną w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹³:

⁷ „Sustainable development of the Earth is a development that meets the basic needs of all human beings and which conserve, protect and restore the health and integrity of the Earth’s ecosystem, without compromising the ability of future generations to meet their own needs and without going over the limits of long term capacity of the earth’s ecosystem”, szerzej: R. K. Stappen, *Der Wise Consensus – Die Voraussetzung für nachhaltige Entscheidungen und Problemlösungen im 21. Jahrhundert*, Eichstatt 2006, s. 19 i n.

⁸ Report of the World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*, s. 16 i n., 41 i n., <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (dostęp: 28.01.2019 r.).

⁹ Zob. <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/unced> (dostęp: 28.01.2019 r.).

¹⁰ Informacja za: <http://stat.gov.pl/zrownowazony-rozwoj/idea-zrownowazonego-rozwoju>; szerzej: <http://www.un.org/millenniumgoals/> (dostęp: 28.01.2019 r.).

¹¹ Informacje za: http://www.un.org/disabilities/documents/rio20_outcome_document_complete.pdf (dostęp: 29.01.2019 r.).

¹² *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, informacje za: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (dostęp: 27.01.2019 r.).

¹³ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483, z późn. zm., dalej: Konstytucja RP.

„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. W. Wołpiuk wskazał, że zrównoważony rozwój jest pojęciem pozaprawnym, o charakterze ekonomicznym, stąd istnieją trudności w ustaleniu jego znaczenia normatywnego¹⁴.

Artykuł 5 Konstytucji RP określa funkcje państwa, czyli zasadnicze kierunki i cele jego działania. Określenie tych funkcji jest rzeczą bezprecedensową, ponieważ wynikają z nich konkretne kompetencje i zadania organów państwowych. Decydującą funkcją jest strzeżenie nienaruszalności terytorium Rzeczypospolitej oraz niepodległości, gdyż jej realizacja pozwala na wykonywanie takich funkcji, jak: zapewnienie wolności i praw człowieka i obywatela, jak też jego bezpieczeństwa, ochrona dziedzictwa narodowego, a także ochrona środowiska. Jak słusznie zauważa W. Skrzydło, u podstaw realizacji tych funkcji leży zasada zrównoważonego rozwoju państwa i gospodarki narodowej¹⁵.

Odnosząc się do art. 5 Konstytucji RP, nie sposób się nie zgodzić z prezentowaną tezą przez B. Rakoczego, który twierdzi, że zrównoważony rozwój powinien dotyczyć nie tylko ochrony środowiska, ale także innych zadań państwa wymienionych w tym przepisie. Niedopuszczalne jest ograniczanie zrównoważonego rozwoju jedynie do problematyki ochrony środowiska. Należy jednak zauważyć, że tendencją współczesnych rozwiązań legislacyjnych w systemie polskiego prawa jest redukcja zasady zrównoważonego rozwoju jedynie do problematyki ochrony środowiska. Konsekwencją przyjęcia szerszego znaczenia zasady zrównoważonego rozwoju jest zastosowanie jej do innych dziedzin życia społecznego – zarówno tych wyraźnie wymienionych w art. 5 Konstytucji RP, jak i pozostałych, których przepis ten *expressis verbis* nie wymienia¹⁶. Potwierdzeniem tego stwierdzenia wydaje się być teza zaprezentowana przez D. Pyć: „Kierowanie się zasadą zrównoważonego rozwoju dotyczy wszystkich pięciu podstawowych funkcji państwa wymienionych w art. 5 Konstytucji RP”¹⁷. A. Bałaban zauważa, że nadmiernym zawężeniem treści zasady zrównoważonego rozwoju byłoby jej wyłączne traktowanie jako metody ochrony środowiska

¹⁴ W. Wołpiuk, *Zasada zrównoważonego rozwoju. Zasada konstytucyjna czy zasada polityki społeczno-ekonomicznej w zakresie ochrony środowiska?*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2003, nr 1, s. 7 i n.

¹⁵ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2013.

¹⁶ B. Rakoczy, *Komentarz do art. 5*, (w:) Z. Bukowski, E. K. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2013.

¹⁷ D. Pyć, *Ochrona ciągłości ekologicznej jako funkcja konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju na przykładzie korytarzy ekologicznych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2013, nr 1, s. 1121–1138.

naturalnego, gdyż treściowa pojemność tej zasady przerasta znacznie tradycyjnie rozumianą problematykę ochrony środowiska¹⁸.

Inny pogląd prezentuje Z. Bukowski, twierdząc, że podniesienie zasady zrównoważonego rozwoju do rangi ustrojowej zasady konstytucyjnej powoduje obowiązek kierowania się nią przez państwo w realizacji swoich podstawowych funkcji określonych w art. 5 Konstytucji RP. Dotyczy to wszelkich organów państwa, a więc organów władzy publicznej, obejmuje organy ustawodawcze, wykonawcze i sędziowskie w całej ich działalności. Oznacza to chociażby konieczność uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju w stanowieniu prawa. Konsekwencją może być zaskarżenie do Trybunału Konstytucyjnego aktów prawnych w związku z ich niezgodnością z tą zasadą¹⁹.

Zasada zrównoważonego rozwoju pełni przede wszystkim rolę dyrektywy wykładni. Zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 25 marca 2009 r., II SA/Go 825/08²⁰, gdy pojawiają się wątpliwości co do zakresu obowiązków, rodzaju obowiązków i sposobu ich realizacji, należy posilkować się zasadą zrównoważonego rozwoju. Pełni ona zatem rolę podobną do zasad współzycia społecznego czy społeczno-gospodarczego przeznaczenia w prawie cywilnym. W pierwszej kolejności do uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju obowiązany jest ustawodawca w procesie stanowienia prawa, ale w drugiej zasadę tę powinny mieć na uwadze organy stosujące prawo. Niekiedy bowiem stan faktyczny wymaga rozważenia i wyważenia rozwiązań korzystniejszych, stosując zasadę zrównoważonego rozwoju.

Definicja zrównoważonego rozwoju znalazła się również w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska²¹. Artykuł 3 pkt 50 tej ustawy określa, że zrównoważony rozwój jest to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń. Zakres podmiotowy tej definicji jest bardzo szeroki i w zasadzie niczym nieograniczony. Potwierdza to B. Rakoczy, twierdząc, że „adresatem zasady zrównoważonego rozwoju jest

¹⁸ A. Bałaban, *Konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*, (w:) L. Garlicki, A. Szymt (red.), *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, Warszawa 2003, s. 20, szerzej: B. Rakoczy, *Komentarz do art. 5*, (w:) Z. Bukowski, E. K. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo...*

¹⁹ Z. Bukowski, *Konstytucyjne podstawy obowiązków państwa w zakresie ochrony środowiska*, „Prawo i Środowisko” 2002, nr 4, s. 63–73.

²⁰ LEX nr 526352.

²¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 799, z późn. zm.

ludzkość jako całość, co wynika z używanych przez prawodawcę zwrotów »społeczność«, »obywatele«, »współczesne i przyszłe pokolenia«²².

Jak słusznie zauważa E. Radziszewski, zrównoważony rozwój – w aspekcie ochrony środowiska – jest świadomą działalnością organizatorską, mającą zapewnić właściwy stan środowiska na potrzeby wielopokoleniowe, powinien stwarzać, określone w programach, planach i opracowaniach dotyczących polityki ochrony środowiska oraz gospodarowania przestrzenią, warunki niezbędne do utrzymania właściwego stanu środowiska na potrzeby wielopokoleniowe²³.

Przedstawiając problematykę zrównoważonego rozwoju, można wskazać na wyjaśnienie zawarte w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 kwietnia 2015 r., II OSK 2123/13²⁴, w którym sąd ten twierdzi, że zasada zrównoważonego rozwoju pełni przede wszystkim rolę dyrektywy wykładni. Wtedy, gdy pojawiają się wątpliwości co do zakresu obowiązków, rodzaju obowiązków i sposobu ich realizacji, należy posilkować się zasadą zrównoważonego rozwoju. Pełni ona zatem rolę podobną do zasad współżycia społecznego czy społeczno-gospodarczego przeznaczenia w prawie cywilnym. W pierwszej kolejności do uwzględniania zasady zrównoważonego rozwoju obowiązany jest ustawodawca w procesie stanowienia prawa, ale w drugiej zasadę tą powinny mieć na uwadze organy stosujące prawo.

Jedną z podstawowych funkcji samorządu terytorialnego jest organizowanie i tworzenie warunków rozwoju gospodarczego na swoim terenie. Strefa gospodarcza tych organów łączy się ściśle z koniecznością zaspokajania potrzeb ludności danego obszaru. Stale rosnące potrzeby wymagają dodatkowych środków finansowych na pokrycie rosnących wydatków bieżących, jak również na pokrycie wydatków inwestycyjnych, bez których jednostka nie mogłaby funkcjonować i rozwijać się²⁵. Społeczność oczekuje od władz jednostek samorządu terytorialnego działań zmierzających do rozwiązywania problemów społecznych, mieszkaniowych, ograniczenia bezrobocia, wspomagania przedsiębiorstw, inwestycji w infrastrukturę, jak również zintensyfikowania działań na rzecz rozwoju lokalnego.

---

²² B. Rakoczy, *Komentarz do art. 3*, (w:) Z. Bukowski, E. K. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo...*

²³ E. Radziszewski, *Komentarz do art. 3*, (w:) E. Radziszewski (red.), *Prawo ochrony środowiska. Przepisy i komentarz*, Warszawa 2003.

²⁴ LEX nr 2089921.

²⁵ Szerzej: M. Wakuła, *Rola samorządu lokalnego w rozwoju obszarów wiejskich*, (w:) M. Malicki (red.), *Trwały i zrównoważony rozwój w układzie regionalnym i lokalnym*, Szczecin 2009, s. 189 i n.

3. ROZWÓJ OBSZAROWY MIAST NA PRZYKŁADZIE MIASTA RZESZOWA

Początek historii Rzeszowa związany jest z aktem nadania miasta przez króla Kazimierza Wielkiego rycerzowi Janowi Pakosławicowi ze Stróżysk (1354 r.). Powierzchnia miasta wówczas wynosiła 1,5 km². W XIV w. gród został przeniesiony na lessowe wzgórze, w miejsce dzisiejszego Rynku. Po pierwotnej lokalizacji pozostała nazwa Staromieście. Kolejnym ważnym okresem w historii rozwoju terytorialnego miasta jest przełom XVI i XVII w., kiedy to właścicielem miasta został Mikołaj Spytek Ligęza. Za jego panowania miasto nabrało nowego kształtu – otoczył miasto wałami, wznosił obronny kościół oo. Bernardynów, rozpoczął budowę warownego zamku. Rzeszów liczył wówczas 2,5 tys. mieszkańców i zajmował powierzchnię 2,9 km². Pod koniec XIX w., w okresie Monarchii Austro-Węgierskiej, Rzeszów zyskał na znaczeniu – w 1845 r. przestał być miastem prywatnym. W 1860 r. miasto Rzeszów zostało siedzibą cyrkułu – okręgu administracyjnego o roli powiatu, natomiast w 1867 r. przeprowadzono pierwsze wybory do samorządu miejskiego. Duży wpływ na rozwój miasta miały nie tylko czynniki społeczno-polityczne, ale także rozwój infrastruktury – budowa linii kolejowej z Krakowa do Lwowa, które pozytywnie wpłynęły na rozwój rzeszowskiej gospodarki, a co za tym idzie, na wzrost liczby mieszkańców miasta; w 1890 r. wynosiła ona ponad 11 tys. W 1901 r. nastąpiło pierwsze w czasach nowożytnych poszerzenie granic Rzeszowa. Przyłączono sąsiednie miejscowości – z gminy Staroniwa: Wygnaniec, Podzamcze, Psiarnisko i Rudki; Maćkówkę z gminy Drabinianka oraz Ruską Wieś. Powierzchnia miasta zwiększyła się do 7,68 km², a liczba ludności wzrosła do 20 tys.²⁶

W latach 30. ubiegłego wieku rozbudowa przemysłu lotniczego w ramach COP-u (Centralny Okręg Przemysłowy) spowodowała gwałtowny napływ do Rzeszowa ludności z okolicznych miejscowości oraz wykwalifikowanej kadry z innych części kraju. W latach 1937–1939 powstała filia Fabryki Hipolita Cegielskiego oraz Państwowe Zakłady Lotnicze. Wskutek tego miasto zaczęło się gwałtownie rozbudowywać i już w 1939 r. liczyło prawie 41 tys. mieszkańców. U schyłku II wojny światowej w 1944 r. liczba ludności miasta wyniosła niepełna 27 tys. (w wyniku działań wojennych zginęło ponad 12 tys. mieszkańców Rzeszowa), natomiast obszar wynosił 8 km². Lata 1950–1960 to kolejny okres, w czasie którego dochodzi do poszerzenia granic administracyjnych miasta. Przyłączono Drabiniankę, Staroniwę, Staromieście i Pobitno oraz części Białej, Słociny i Zwiężycy. Obszar miasta zwiększył się do 39 km², a liczba ludności wynosiła 44 tys. W 1963 r. powstały dwie rzeszowskie wyższe uczelnie – Wyższa Szkoła Pedagogiczna oraz Wyższa Szkoła Inżynierska (która w 1974 r.

²⁶ Zmiana granic Miasta Rzeszowa (2006–2019) [niepublikowany], szerzej: <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/rozszerzenie-granic-miasta/jak-roslo-nasze-miasto> (dostęp: 30.01.2019 r.).

została przekształcona w Politechnikę Rzeszowską im. Ignacego Łukasiewicza). W 1969 r. Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie otworzył w Rzeszowie swoją filię. Wokół starej części Rzeszowa powstały wygodne ciągi komunikacyjne, jak również osiedla mieszkaniowe. Wybudowano obiekty przemysłowe, usługowo-handlowe, kościoły, szpitale, przychodnie. W latach 70. XX w. przyłączono do Rzeszowa część Słociny, co zwiększyło powierzchnię miasta do 40,30 km², a liczba ludności w tym czasie przekroczyła 80 tys. Ten okres to czas gwałtownego wzrostu liczby mieszkańców, który podyktowany było dobrze funkcjonującymi rzeszowskimi zakładami pracy, na czele z WSK-PZL Rzeszów, Zelmerem, Polfą i Alimą. Prężnie rozwijało się w tym czasie szkolnictwo wyższe. Do Rzeszowa napływało coraz więcej ludności. Powstały w związku z tym nowe osiedla mieszkaniowe – Nowe Miasto, Baranówka, w późniejszym okresie Krakowska-Południe. W 1977 r. doszło do kolejnego poszerzenia granic miasta o miejscowości: Zalesie, Wilkowyja oraz część Białej, Miłocina, Przybyszówki i Słociny. Powierzchnia Rzeszowa osiągnęła 53,69 km² i stan taki pozostał na długie lata. Liczba mieszkańców miasta w 1977 r. wynosiła 111 tys.²⁷

Rzeszów na przłomie XX i XXI w. był najmniejszym i najgęściej zaludnionym miastem wojewódzkim w Polsce. Miasto na przestrzeni ostatnich lat jako jedyne sukcesywnie poszerza swoje granice. W 2005 r. Rzeszów liczył 54 km², od 1 stycznia 2017 r. zajmuje powierzchnię 120 km². Dziś na terenie Rzeszowa funkcjonują osiedla, które jeszcze dekadę temu były sołectwami należącymi do okolicznych gmin. W dniu 25 lipca 2018 r. Rada Miasta Rzeszowa podjęła kolejną decyzję w sprawie ustalenia granic gmin i miast, w której do Rzeszowa przyłączono obszar sołectw Matysówka z gminy Tyczyn oraz pozostałą część Miłocina z gminy Głogów Młp. Dzięki tej decyzji miasto od 1 stycznia 2019 r. powiększyło swój obszar o 6,2 km² i ma ponad 126 km². Wzrosła też liczba mieszkańców, do niespełna 194 tys., zaś szacunkowa liczba mieszkańców Rzeszowa to niespełna 220 tys.²⁸

Cele rozwojowe miasta powiązane z potrzebą poszerzenia obszaru są realizowane poprzez intensyfikację działań miasta w kierunku przyłączonych osiedli. Miasto Rzeszów (wraz z jednostkami budżetowymi oraz spółkami komunalnymi) realizuje na przyłączonym terenie wiele zadań zaspokajających potrzeby mieszkańców osiedli. Łącznie na obszarach przyłączonych osiedli miasto wydatkowało kwotę niespełna 2 mld zł (1 991 281 309, 07 zł). Proces powiększania miasta Rzeszowa spowodował intensywny wzrost budownictwa mieszkaniowego. Pokazuje to sukcesywny wzrost liczby oddanych do użytku mieszkań. W 2005 r. oddano 459 mieszkań, natomiast w 2017 r. już 2606 mieszkań, czyli o prawie 500% więcej²⁹.

²⁷ Zmiana granic Miasta Rzeszowa (2006–2019) [niepublikowany], szerzej: <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/rozszerzenie-granic-miasta/jak-roslo-nasze-miasto> (dostęp: 30.01.2019 r.).

²⁸ Por. *Rzeszów – stolica innowacji*, broszura informacyjna, Rzeszów 2017, s. 7.

²⁹ Informacje za: <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/rozszerzenie-granic-miasta/jak-zmieniały-sie-przylaczone-tereny> (dostęp: 30.01.2019 r.).

Gmina Miasto Rzeszów zrealizowała dotychczas wiele projektów współfinansowanych z funduszy europejskich. Obecnie zakończono realizację dużego programu transportowego pod nazwą „Rzeszowski Inteligentny System Transportowy”, w ramach którego działają systemy: Zarządzania Transportem Publicznym, Dynamicznej Informacji Pasażerskiej, Biletu Elektronicznego Komunikacji Miejskiej i obszarowego Sterowania Ruchem Drogowym. Na nowych osiedlach, powstałych z przyłączenia sąsiednich terenów do Rzeszowa, miasto rozszerza usługi komunikacji miejskiej oraz podejmuje działania prowadzące do podniesienia jakości tych usług. Po przyłączeniu poszczególnych miejscowości do Rzeszowa, miasto sukcesywnie zwiększa liczbę wykonywanych wozokilometrów na ich obszarze. Ponadto na przyłączonych terenach wymieniane są wiaty przystankowe bądź ustawiane nowe w celu polepszenia warunków oczekiwania na przystankach. Planowana jest także wymiana 170 obecnych wiat przystankowych na nowe i estetyczne. Warto w tym miejscu nadmienić, że Rzeszów, jako stolica innowacji, wprowadziła jako pierwsza w Polsce autobusowe wiaty klimatyzowane w lecie, a w zimie ogrzewane. Na transport zbiorowy na terenach przyłączonych miasto Rzeszów wydatkowało kwotę 62 564 mln zł³⁰.

Miasto Rzeszów zachęca przedsiębiorców do inwestowania w stolicy Podkarpacia, oferując atrakcyjne tereny inwestycyjne objęte oddziaływaniem Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Rzeszów-Dworzysko”. Strefa zlokalizowana jest w północno-zachodniej części Rzeszowa w bezpośrednim sąsiedztwie autostrady A4, drogi ekspresowej S19 oraz bliskiej odległości od portu lotniczego Rzeszów–Jasionka, co z pewnością stanowi bardzo atrakcyjny teren inwestycyjny dla przyszłych inwestorów. Docelowo w jej obrębie znajdzie się ok. 450 ha terenów inwestycyjnych, z czego tereny przemysłowe planowane do objęcia przez specjalną strefę ekonomiczną w obecnych granicach miasta stanowią ok. 180 ha. Podstrefa Rzeszów z lokalizacją na Osiedlu Przybyszówka usytuowana jest w części zachodniej Dworzyska i obejmuje powierzchnię ok. 25 ha, natomiast tereny położone w części wschodniej – Rzeszowski Park Naukowo-Technologiczny (obwód Miłocin), obejmują tereny inwestycyjne o łącznej powierzchni 84 ha. Tereny Specjalnej Strefy Ekonomicznej mają rozbudowaną sieć dróg wewnętrznych wraz z ciągami pieszo-jezdnymi, pełnym oświetleniem, chodnikami oraz ścieżkami rowerowymi wykonanymi w wysokim standardzie. Są w pełni przygotowane do rozpoczęcia prac budowlanych. Dotychczas na inwestycje w zachodniej części Dworzyska (osiedle Przybyszówka) zdecydowały się takie firmy, jak: Raben Logistics Polska, Sobiesław Zasada Automotive, BOWIM-Podkarpacie, natomiast w części wschodniej (osiedle Miłocin), na terenie Rzeszowskiego

³⁰ Zmiana granic Miasta Rzeszowa (2006–2019) [niepublikowany]...

Parku Naukowo-Technologicznego inwestują takie firmy, jak: Ziaja, OK Office, Master-Profi, Energo System, czy VISSAVI³¹.

Rzeszów należy do nielicznych miast, w których znacząco rośnie liczba mieszkańców. Warto w tym miejscu odnotować, że zgodnie z prognozami GUS na lata 2017–2030 dotyczącymi wzrostu ludności w gminach spośród 39 miast powyżej 100 tys. jedynie w Rzeszowie i Warszawie wystąpi wzrost liczby ludności – będzie to wzrost powyżej 5% (odpowiednio o 7,2% oraz o 5,1%)³². Dzięki realizowanym inwestycjom miasto przyciąga m.in. młodzież studencką, stosunkowo młoda struktura wiekowa ludności i dodatnie saldo migracji tworzą zaś bardzo pozytywny obraz rozwijającej się społeczności miejskiej. Rzeszów to jeden z największych ośrodków akademickich w Polsce. Według badań Eurostatu jest liderem w Europie pod względem liczby studentów. Na 1000 mieszkańców przypada aż 353 studentów³³.

Najbardziej intensywny przyrost naturalny ludności dotyczy osiedli przyłączonych w ostatnim okresie do Rzeszowa. Na przyłączonym do miasta obszarze od 2006 r. przybyło 10 430 mieszkańców. Ilustruje to tabela:

Miejscowość przyłączona	Liczba ludności w dniu przyłączenia do Rzeszowa	Przyrost
Słocina	3 040 (1.1.2006 r.)	2 387
Załęże	1 633 (1.1.2006 r.)	713
Przybyszówka	3 666 (1.1.2008 r.)	3 838
Zwięczyca	2 833 (1.1.2008 r.)	657
Biała	2 031 (1.1.2009 r.)	537
Budziwój	4 077 (1.1.2010 r.)	1 992
Miłocin	677 (1.1.2010 r.)	274
Bzianka	598 (1.1.2017 r.)	32
RAZEM	18 555	10 430

Źródło: Opracowanie własne. Zmiana granic Miasta Rzeszowa (2006–2019) [niepublikowany].

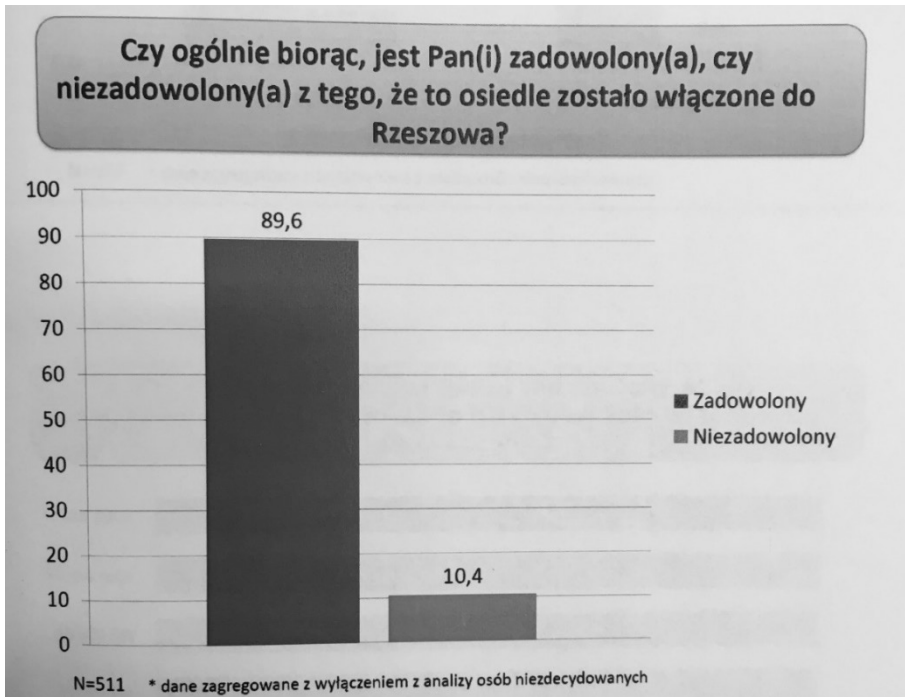
Mieszkańcy przyłączonych osiedli są w przeważającej większości zadowoleni z przyłączenia do Rzeszowa. Naukowcy Instytutu Socjologii Uniwersytetu Rzeszowskiego przeprowadzili badania na mieszkańcach nowo przyłączonych

³¹ Informacje za: <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/rozszerzenie-granic-miasta/jak-ro-slo-nasze-miasto> (dostęp: 30.01.2019 r.).

³² M. Potyra, *Główny Urząd Statystyczny – Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, Prognoza ludności gmin na lata 2017–2030*, Warszawa 2017, s. 9.

³³ Informacje za: <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/rankingi/2012-r/rzeszow-najwiekszym-osrodkiem-akademickim> (dostęp: 30.01.2019 r.).

osiedli, podczas których sprawdzili poziom zadowolenia z poszerzenia granic miasta Rzeszowa z perspektywy mieszkańców osiedli włączonych po 2006 r. Wyniki są następujące:

Źródło: Zmiana granic Miasta Rzeszowa (2006–2019) [niepublikowany].

4. PODSUMOWANIE

Zrównoważony rozwój to proces przemian, który zapewnia zaspokajanie potrzeb obecnego pokolenia bez umniejszania szans rozwojowych przyszłych generacji. Wpisuje się on również w kwestie rozwoju obszarowego miast. Głównym wysiłkiem władz miasta Rzeszowa powinno być zintensyfikowanie działań zmierzających do polepszenia warunków bytowych, socjalnych, społecznych, a także zarobkowych ludności stanowiącej społeczność lokalną. Miasto Rzeszów jest jednym z najszybciej rozwijających się regionów w Polsce. Poruszając tę problematykę nie można zapomnieć o ochronie środowiska naturalnego. *De lege ferenda* władze miasta powinny zwrócić większą uwagę na kwestie wprowadzenia pewnych ograniczeń w sferze emisji CO², poprzez zmniejszenie ruchu kołowego w centrum miasta, znalezienie alternatywnych środków komunikacji

miejskiej (autobusy miejskie zdają się już nie spełniać wymogów transportu zbiorowego). Słuszna wydaje się budowa dużych osiedli mieszkaniowych na terenach nowo przyłączonych do granic administracyjnych miasta. Przy zrównoważonym rozwoju obszarowym miasta ważną kwestią jest uchwalenie i wprowadzenie odpowiedniego planu zagospodarowania przestrzennego, który uporządkuje kwestie organizacji miasta tak, by przyszłe pokolenia mogły w pełni korzystać z efektów zmian powiększenia granic administracyjnych miasta Rzeszowa.

BIBLIOGRAFIA

- Bałaban A., *Konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*, (w:) L. Garlicki, A. Szmyt (red.), *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, Warszawa 2003
- Bukowski Z., *Konstytucyjne podstawy obowiązków państwa w zakresie ochrony środowiska*, „Prawo i Środowisko” 2002, nr 4
- Defrise D., *Le Developpement*, Bruxelles 1998
- News on Millennium Development Goals, <http://www.un.org/millenniumgoals/> (dostęp: 27.01.2019 r.)
- Potyra M., *Główny Urząd Statystyczny – Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, Prognoza ludności gmin na lata 2017–2030*, Warszawa 2017
- Pyć D., *Ochrona ciągłości ekologicznej jako funkcja konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju na przykładzie korytarzy ekologicznych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2013, nr 1
- Radziszewski E., *Komentarz do art. 3*, (w:) E. Radziszewski (red.), *Prawo ochrony środowiska. Przepisy i komentarz*, Warszawa 2003
- Rakoczy B., *Komentarz do art. 3*, (w:) Z. Bukowski, E. K. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2013
- Rakoczy B., *Komentarz do art. 5*, (w:) Z. Bukowski, E. K. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2013
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (dostęp: 28.01.2019 r.)
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2013
- Stappen R. K., *Der Wise Consensus – Die Voraussetzung für nachhaltige Entscheidungen und Problemlösungen im 21. Jahrhundert*, Eichstatt 2006
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (dostęp: 27.01.2019 r.)
- Wakuła M., *Rola samorządu lokalnego w rozwoju obszarów wiejskich*, (w:) M. Malicki (red.), *Trwały i zrównoważony rozwój w układzie regionalnym i lokalnym*, Szczecin 2009
- Wołpiuk W., *Zasada zrównoważonego rozwoju. Zasada konstytucyjna czy zasada polityki społeczno-ekonomicznej w zakresie ochrony środowiska?*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2003, nr 1
- Zabłocki G., *Rozwój zrównoważony – idee, efekty, kontrowersje*, Toruń 2002

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND AREA DEVELOPMENT IN POLAND – SOCIO-LEGAL ISSUES (IN THE CASE OF RZESZOW CITY)

Summary

The author presents the concepts of sustainable development in Poland on the example of Rzeszow, from the legal analysis to the social concept. Sustainable development is a process of change that ensures the needs of the present generation without diminishing the development opportunities of future generations.

The area development of cities is closely related to the sustainable development. For this reason, in the further part of the study, a short genesis of the development of Rzeszów is presented, with attention paid to the maintenance of sustainable development.

In conclusion, the author shows the *de lege ferenda* conclusions, such as: the city authorities should pay more attention to the issue of introducing certain restrictions in the field of CO² emissions by reducing vehicular traffic in the city center, finding alternative means of public transport. The construction of large housing estates on the areas newly connected to the administrative borders of the city also seems to be reasonable. With a balanced area development of the city, it is important to enact and introduce an appropriate spatial development plan.

KEYWORDS

sustainable development, concept of area development, Rzeszow

SŁOWA KLUCZOWE

zrównoważony rozwój, rozwój obszarowy miast, Rzeszów